I was ashamed to be thinking such things at my father's expense. Of all people, my father, who had never been the source of my pain—who had left me free. All this should remind us that writing and literature are intimately linked to a lack at the centre of our lives, and to our feelings of happiness and guilt.

But my story has a symmetry that immediately reminded me of something else that day, and that brought me an even deeper sense of guilt. Twenty-three years before my father left me his suitcase, and four years after I had decided, aged 22, to become a novelist, and, abandoning all else, shut myself up in a room, I finished my first novel, *Cevdet Bey and Sons*; with trembling hands I had given my father a typescript of the still unpublished novel, so that he could read it and tell me what he thought. This was not simply because I had confidence in his taste and his intellect: his opinion was very important to me because he, unlike my mother, had not opposed my wish to become a writer. At that point, my father was not with us, but far away. I waited impatiently for his return. When he arrived two weeks later, I ran to open the door. My father said nothing, but he at once threw his arms around me in a way that told me he had liked it very much. For a while, we were plunged into the sort of awkward silence that so often accompanies moments of great emotion. Then, when we had calmed down and begun to talk, my father resorted to highly charged and exaggerated language to express his confidence in me or my first novel: he told me that one day I would win the prize that I am here to receive with such great happiness.

He said this not because he was trying to convince me of his good opinion, or to set this prize as a goal; he said it like a Turkish father, giving support to his son, encouraging him by saying, "One day you'll become a pasha!" For years, whenever he saw me, he would encourage me with the same words.

My father died in December 2002.

Today, as I stand before the Swedish Academy and the distinguished members who have awarded me this great prize—this great honour—and their distinguished guests, I dearly wish he could be amongst us.

Translation from Turkish by Maureen Freely

Babamın bavulu

ÖLÜMÜNDEN İKİ YIL ÖNCE BABAM KENDİ YAZIları, el yazmaları ve defterleriyle dolu küçük bir bavul verdi bana. Her zamanki şakacı, alaycı havasını takınarak, kendisinden sonra, yani ölümünden sonra onları okumamı istediğini söyleyiverdi.

"Bir bak bakalım," dedi hafifçe utanarak, "işe yarar bir şey var mı içlerinde. Belki benden sonra seçer, yayımlarsın."

Benim yazıhanemde, kitaplar arasındaydık. Babam acı verici çok özel bir yükten kurtulmak isteyen biri gibi, bavulunu nereye koyacağını bilemeden yazıhanemde bakınarak dolandı. Sonra elindeki şeyi dikkat çekmeyen bir köşeye usulca bıraktı. İkimizi de utandıran bu unutulmaz an biter bitmez ikimiz de her zamanki rollerimize, hayatı daha hafiften alan, şakacı, alaycı kimliklerimize (personas) geri dönerek rahatladık. Her zamanki gibi havadan sudan, hayattan, Türkiye'nin bitip tükenmez siyasi dertlerinden ve babamın çoğu başarısızlıkla sonuçlanan işlerinden, çok da fazla kederlenmeden, söz ettik.

Babam gittikten sonra bavulun etrafında birkaç gün ona hiç dokunmadan aşağı yukarı

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

yürüdüğümü hatırlıyorum. Küçük, siyah, deri bavulu, kilidini, yuvarlak kenarlarını ta çocukluğumdan biliyordum. Babam kısa süren yolculuklara çıkarken ve bazen de evden iş yerine bir yük taşırken taşırdı onu. Çocukken bu küçük bavulu açıp yolculuktan dönen babamın eşyalarını karıştırdığımı, içinden çıkan kolonya ve yabancı ülke kokusundan hoşlandığımı hatırlıyordum. Bu bavul benim için geçmişten ve çocukluk hatıralarımdan çok şey taşıyan tanıdık ve çekici bir eşyaydı, ama şimdi ona dokunamıyordum bile. Niye? Elbette ki bavulun içindeki gizli yükün esrarengiz ağırlığı yüzünden.

Bu ağırlığın anlamından söz edeceğim şimdi. Bir odaya kapanıp, bir masaya oturup, bir köşeye çekilip kağıtla kalemle kendini ifade eden insanın yaptığı şeyin, yani edebiyatın anlamı demek bu.

Babamın bavuluna dokunup onu bir türlü açamıyordum, ama içindeki defterlerin bazılarını biliyordum. Bazılarına bir şeyler yazarken babamı görmüştüm. Bavulun içindeki yük ilk defa duyduğum bir şey değildi. Babamın büyük bir kütüphanesi vardı, gençlik yıllarında, 1940'ların sonunda, İstanbul'da şair olmak istemiş, Valery'yi Türkçe'ye çevirmiş, ama okuru az, yoksul bir ülkede şiir yazıp edebi bir hayatın zorluklarını yaşamak istememişti. Babamın babası –dedem- zengin bir iş adamıydı, babam rahat bir çocukluk ve gençlik geçirmişti, edebiyat için, yazı için zorluk çekmek istemiyordu. Hayatı bütün güzellikleriyle seviyordu, onu anlıyordum.

Beni babamın bavulunun içindekilerden uzak tutan birinci endişe tabii ki okuduklarımı beğenmeme korkusuydu. Babam da bunu bildiği için tedbirini almış, bavulun içindekileri ciddiye almayan bir hava da takınmıştı. Yirmi beş yıllık bir yazarlık hayatından sonra bunu görmek beni üzüyordu. Ama edebiyatı yeterince ciddiye almadığı için babama kızmak bile istemiyordum… Asıl korkum, bilmek, öğrenmek bile istemediğim asıl şey ise babamın iyi bir yazar olması ihtimaliydi. Babamın bavulunu asıl bundan korktuğum için açamıyordum. Üstelik nedeni kendime açıkça söyleyemiyordum bile. Çünkü babamın bavulundan gerçek, büyük bir edebiyat çıkarsa babamın içinde bir bambaşka adam olduğunu kabul etmem gerekecekti. Bu korkutucu bir şeydi. Çünkü ben o ilerlemiş yaşımda bile babamın yalnızca babam olmasını istiyordum; yazar olmasını değil.

Benim için yazar olmak, insanın içinde gizli ikinci kişiyi, o kişiyi yapan alemi sabırla yıllarca uğraşarak keşfetmesidir: Yazı deyince önce romanlar, şiirler, edebiyat geleneği değil, bir odaya kapanıp, masaya oturup, tek başına kendi içine dönen ve bu sayede kelimelerle bir yeni alem kuran insan gelir gözümün önüne. Bu adam, ya da bu kadın, daktilo kullanabilir, bilgisayarın kolaylıklarından yararlanabilir, ya da benim gibi otuz yıl boyunca dolmakalemle kağıt üzerine, elle yazabilir. Yazdıkça kahve, çay, sigara içebilir. Bazen masasından kalkıp pencereden dışarıya, sokakta oynayan çocuklara, talihliyse ağaçlara ve bir manzaraya, ya da karanlık bir duvara bakabilir. Şiir, oyun ya da benim gibi roman yazabilir. Bütün bu farklılıklar asıl faaliyetten, masaya oturup sabırla kendi içine dönmekten sonra gelir. Yazı yazmak, bu içe dönük bakışı kelimelere geçirmek, insanın kendisinin içinden geçerek yeni bir alemi sabırla, inatla ve mutlulukla (joy) araştırmasıdır. Ben boş sayfaya yavaş yavaş yeni kelimeler ekleyerek masamda oturdukça günler, aylar, yıllar geçtikçe, kendime yeni bir alem kurduğumu, kendi içimdeki bir başka insanı, tıpkı bir köprüyü ya da bir kubbeyi taş taş kuran biri gibi ortaya çıkardığımı hissederdim. Biz yazarların taşları kelimelerdir. Onları elleyerek, birbirleriyle ilişkilerini hissederek, bazen uzaktan bakıp seyrederek, bazen parmaklarımızla ve kalemimizin ucuyla sanki onları okşayarak ve ağırlıklarını tartarak kelimeleri yerleştire yerleştire, yıllarca inatla, sabırla ve umutla yeni dünyalar kurarız.

Benim için yazarlığın sırrı, nereden geleceği hiç belli olmayan ilhamda değil, inat ve sabırdadır. Türkçe'deki o güzel deyiş, iğneyle kuyu kazmak bana sanki yazarlar için

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

söylenmiş gibi gelir. Eski masallardaki, aşkı için dağları delen Ferhat'ın sabrını severim ve anlarım. *Benim Adım Kırmızı* adlı romanımda, tutkuyla aynı atı yıllarca çize çize ezberleyen, hatta güzel bir atı gözü kapalı çizebilen İranlı eski nakkaşlardan söz ederken yazarlık mesleğinden, kendi hayatımdan söz ettiğimi de biliyordum. Kendi hayatını başkalarının hikâyesi olarak yavaş yavaş anlatabilmesi, bu anlatma gücünü içinde hissedebilmesi için, bana öyle gelir ki, yazarın masa başında yıllarını bu sanata ve zanaata sabırla verip, bir iyimserlik elde etmesi gerekir. Kimine hiç gelmeyen, kimine de pek sık uğrayan ilham meleği bu güveni ve iyimserliği sever ve yazarın kendini en yalnız hissettiği, çabalarının, hayallerinin ve yazdıklarının değerinden en çok şüpheye düştüğü anda, yani hikâyesinin yalnızca kendi hikâyesi olduğunu sandığı zamanda, ona içinden çıktığı dünya ile kurmak istediği alemi birleştiren hikâyeleri, resimleri, hayalleri sanki sunuverir. Bütün hayatımı verdiğim yazarlık işinde benim için en sarsıcı duygu, beni aşırı mutlu eden kimi cümleleri, hayalleri, sayfaları kendimin değil bir başka gücün bulup bana cömertçe sunduğunu zannetmem olmuştur.

Babamın çantasını açıp defterlerini okumaktan korkuyordum, çünkü benim girdiğim sıkıntılara onun asla girmeyeceğini, yalnızlığı değil arkadaşları, kalabalıkları, salonları, şakaları, cemaate karışmayı sevdiğini biliyordum. Ama sonra başka bir akıl yürütüyordum: Bu düşünceler, çilekeşlik ve sabır hayalleri benim hayat ve yazarlık deneyimimden çıkardığım kendi önyargılarım da olabilirdi. Kalabalığın, aile hayatının, cemaatin ışıltısı içinde ve mutlu cıvıltılar arasında yazmış pek çok parlak yazar da vardı. Üstelik babam, çocukluğumuzda, aile hayatının sıradanlığından sıkılarak bizi bırakmış, Paris'e gitmiş, otel odalarında –başka pek çok yazar gibi- defterler doldurmuştu. Bavulun içinde o defterlerin bir kısmının olduğunu da biliyordum, çünkü bavulu getirmeden önceki yıllarda babam hayatının o döneminden bana artık söz etmeye de başlamıştı. Çocukluğumda da söz ederdi o yıllardan, ama kendi kırılganlığını, şair-yazar olma isteğini, otel odalarındaki kimlik sıkıntılarını anlatmazdı. Paris kaldırımlarında nasıl sık sık Sartre'ı gördüğünü anlatır, okuduğu kitaplar ve gördüğü filmlerden çok önemli haberler veren biri gibi heyecanla ve içtenlikle söz ederdi. Yazar olmamda paşalardan ve din büyüklerinden çok evde dünya yazarlarından söz eden bir babamın olmasının payını elbette hiç aklımdan çıkarmazdım. Belki de babamın defterlerini bunu düşünerek, büyük kütüphanesine ne kadar çok şey borçlu olduğumu hatırlayarak okumalıydım. Bizimle birlikte yaşarken babamın –tıpkı benim gibi- bir odada yalnız kalıp kitaplarla, düşüncelerle haşır neşir olmak istemesine, yazılarının edebi niteliğine çok önem vermeden, dikkat etmeliydim.

Ama yapamayacağım şeyin de tam bu olduğunu, babamın bıraktığı çantaya bu huzursuzlukla bakarken hissediyordum. Babam bazen kütüphanesinin önündeki divana uzanır, elindeki kitabı ya da dergiyi bırakır ve uzun uzun düşüncelere, hayallere dalardı. Yüzünde şakalaşmalar, takılmalar ve küçük çekişmelerle sürüp giden aile hayatı sırasında gördüğümden bambaşka bir ifade, içe dönük bir bakış belirirdi, bundan özellikle çocukluk ve ilk gençlik yıllarımda babamın huzursuz olduğunu anlar, endişelenirdim. Şimdi yıllar sonra bu huzursuzluğun insanı yazar yapan temel dürtülerden biri olduğunu biliyorum. Yazar olmak için, sabır ve çileden önce içimizde kalabalıktan, cemaatten, günlük sıradan hayattan, herkesin yaşadığı şeylerden kaçıp bir odaya kapanma dürtüsü olmalıdır. Sabır ve umudu yazıyla kendimize derin bir dünya kurmak için isteriz. Ama bir odaya, kitaplarla dolu bir odaya kapanma isteği bizi harekete geçiren ilk şeydir. Bu kitapları keyfince okuyan, yalnızca kendi vicdanının sesini dinleyerek başkalarının sözleriyle tartışan ve kitaplarla konuşa konuşa kendi düşüncelerini ve alemini oluşturan özgür, bağımsız yazarın ilk büyük örneği, modern edebiyatın başlangıcı Montaigne'dir elbette. Babamın da

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

dönüp dönüp okuduğu, bana okumamı öğütlediği bir yazardı Montaigne. Dünyanın neresinde olursa olsun, ister Doğu'da ister Batı'da, cemaatlerinden kopup kendilerini kitaplarla bir odaya kapatan yazarlar geleneğinin bir parçası olarak görmek isterim kendimi. Benim için hakiki edebiyatın başladığı yer kitaplarla kendini bir odaya kapatan adamdır.

Ama kendimizi kapattığımız odada sanıldığı kadar da yalnız değilizdir. Bize önce başkalarının sözü, başkalarının hikâyeleri, başkalarının kitapları, yani gelenek dediğimiz şey eşlik eder. Edebiyatın insanoğlunun kendini anlamak için yarattığı en değerli birikim olduğuna inanıyorum. İnsan toplulukları, kabileler, milletler edebiyatlarını önemsedikleri, yazarlarına kulak verdikleri ölçüde zekileşir, zenginleşir ve yükselirler, ve hepimizin bildiği gibi, kitap yakmalar, yazarları aşağılamalar milletler için karanlık ve akılsız zamanların habercisidir. Ama edebiyat hiçbir zaman yalnızca milli bir konu değildir. Kitaplarıyla bir odaya kapanan ve önce kendi içinde bir yolculuğa çıkan yazar, orada yıllar içinde iyi edebiyatın vazgeçilmez kuralını da keşfedecektir: Kendi hikâyemizden başkalarının hikâyeleri gibi ve başkalarının hikâyelerinden kendi hikâyemizmiş gibi bahsedebilme hüneridir edebiyat. Bunu yapabilmek için yola başkalarının hikâyelerinden ve kitaplarından çıkarız.

Babamın bir yazara fazlasıyla yetecek bin beş yüz kitaplık iyi bir kütüphanesi vardı. Yirmi iki yaşımdayken, bu kütüphanedeki kitapların hepsini okumamıştım belki, ama bütün kitapları tek tek tanır, hangisinin önemli, hangisinin hafif ama kolay okunur, hangisinin klasik, hangisinin dünyanın vazgeçilmez bir parçası, hangisinin yerel tarihin unutulacak ama eğlenceli bir tanığı, hangisinin de babamın çok önem verdiği bir Fransız yazarın kitabı olduğunu bilirdim. Bazen bu kütüphaneye uzaktan bakar, kendimin de bir gün ayrı bir evde böyle bir kütüphanemin, hatta daha iyisinin olacağını, kitaplardan kendime bir dünya kuracağımı düşlerdim. Uzaktan baktığımda bazen babamın kütüphanesi bana bütün alemin küçük bir resmiymiş gibi gelirdi. Ama bizim köşemizden, İstanbul'dan baktığımız bir dünyaydı bu. Kütüphane de bunu gösteriyordu. Babam bu kütüphaneyi yurtdışı yolculuklarından, özellikle Paris'ten ve Amerika'dan aldığı kitaplarla, gençliğinde İstanbul'da 1940'larda ve 50'lerdeki yabancı dilde kitap satan dükkanlardan aldıklarıyla ve her birini benim de tanıdığım İstanbul'un eski ve yeni kitapçılarından edindikleriyle yapmıştı. Yerel, milli bir dünya ile Batı dünyasının karışımıdır benim dünyam. 1970'lerden başlayarak ben de iddialı bir şekilde kendime bir kütüphane kurmaya başladım. Daha yazar olmaya tam karar vermemiştim, *İstanbul* adlı kitabımda anlattığım gibi, artık ressam olmayacağımı sezmiştim ama hayatımın ne yola gireceğini tam bilemiyordum. İçimde bir yandan her şeye karşı durdurulmaz bir merak ve aşırı iyimser bir okuyup öğrenme açlığı vardı; bir yandan da hayatımın bir şekilde "eksik" bir hayat olacağını, başkaları gibi yaşayamayacağımı hissediyordum. Bu duygumun bir kısmı, tıpkı babamın kütüphanesine bakarken hissettiğim gibi, merkezden uzak olma fikriyle, İstanbul'un o yıllarda hepimize hissettirdiği gibi, taşrada yaşadığımız duygusuyla ilgiliydi. Bir başka eksik yaşam endişesi de tabii ister resim yapmak olsun, ister edebiyat olsun, sanatçısına fazla ilgi göstermeyen ve umut da vermeyen bir ülkede yaşadığımı fazlasıyla bilmemdi. 1970'lerde, sanki hayatımdaki bu eksiklikleri gidermek ister gibi aşırı bir hırsla İstanbul'un eski kitapçılarından babamın verdiği parayla solmuş, okunmuş, tozlu kitaplar satın alırken bu sahaf dükkanlarının, yol kenarlarında, cami avlularında, yıkık duvarların eşiklerinde yerleşmiş kitapçıların yoksul, dağınık ve çoğu zaman da insana umutsuzluk verecek kadar perişan halleri beni okuyacağım kitaplar kadar etkilerdi.

Alemdeki yerim konusunda, hayatta olduğu gibi edebiyatta da o zamanlar taşıdığım temel duygu bu "merkezde olmama" duygusuydu. Dünyanın merkezinde, bizim yaşadığımızdan daha zengin ve çekici bir hayat

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

vardı ve ben bütün İstanbullular ve bütün Türkiye ile birlikte bunun dışındaydım. Bu duyguyu dünyanın büyük çoğunluğu ile paylaştığımı bugün düşünüyorum. Aynı şekilde, bir dünya edebiyatı vardı ve onun benden çok uzak bir merkezi vardı. Aslında düşündüğüm Batı edebiyatıydı, dünya edebiyatı değil, ve biz Türkler bunun da dışındaydık. Babamın kütüphanesi de bunu doğruluyordu. Bir yanda bizim, pek çok ayrıntısını sevdiğim, sevmekten vazgeçemediğim yerel dünyamız, İstanbul'un kitapları ve edebiyatı vardı, bir de ona hiç benzemeyen, benzememesi bize hem acı hem de umut veren Batı dünyasının kitapları. Yazmak, okumak sanki bir dünyadan çıkıp ötekinin başkalığı, tuhaflığı ve harika halleriyle teselli bulmaktı. Babamın da bazen, tıpkı benim sonraları yaptığım gibi, kendi yaşadığı hayattan Batı'ya kaçmak için roman okuduğunu hissederdim. Ya da bana o zamanlar kitaplar bu çeşit bir kültürel eksiklik duygusunu gidermek için başvurduğumuz şeylermiş gibi gelirdi. Yalnız okumak değil, yazmak da İstanbul'daki hayatımızdan Batı'ya gidip gelmek gibi bir şeydi. Babam bavulundaki defterlerinden çoğunu doldurabilmek için Paris'e gitmiş, kendini otel odalarına kapatmış, sonra yazdıklarını Türkiye'ye geri getirmişti. Bunun da beni huzursuz ettiğini, babamın bavuluna bakarken hissederdim. Yirmi beş yıl Türkiye'de yazar olarak ayakta kalabilmek için kendimi bir odaya kapattıktan sonra, yazarlığın içimizden geldiği gibi yazmanın, toplumdan, devletten, milletten gizlice yapılması gereken bir iş olmasına, babamın bavuluna bakarken artık isyan ediyordum. Belki de en çok bu yüzden babama yazarlığı benim kadar ciddiye almadığı için kızıyordum.

Aslında babama benim gibi bir hayat yaşamadığı, hiçbir şey için küçük bir çatışmayı bile göze almadan toplumun içinde, arkadaşları ve sevdikleriyle gülüşerek mutlulukla yaşadığı için kızıyordum. Ama 'kızıyordum' yerine 'kıskanıyordum' diyebileceğimi, belki de bunun daha doğru bir kelime olacağını da aklımın bir yanıyla biliyor, huzursuz oluyordum. O zaman her zamanki takıntılı, öfkeli sesimle kendi kendime "mutluluk nedir?" diye soruyordum. Tek başına bir odada derin bir hayat yaşadığını sanmak mıdır mutluluk? Yoksa cemaatle, herkesle aynı şeylere inanarak, inanıyormuş gibi yaparak rahat bir hayat yaşamak mı? Herkesle uyum içinde yaşar gibi gözükürken, bir yandan da kimsenin görmediği bir yerde, gizlice yazı yazmak mutluluk mudur aslında, mutsuzluk mu? Ama bunlar fazla hırçın, öfkeli sorulardı. Üstelik iyi bir hayatın ölçüsünün mutluluk olduğunu nereden çıkarmıştım ki? İnsanlar, gazeteler, herkes hep en önemli hayat ölçüsü mutlulukmuş gibi davranıyordu. Yalnızca bu bile, tam tersinin doğru olduğunu araştırmaya değer bir konu haline getirmiyor muydu? Zaten bizlerden, aileden hep kaçmış olan babamı ne kadar tanıyor, onun huzursuzluklarını ne kadar görebiliyordum ki?

Babamın bavulunu işte bu dürtülerle açtım ilk. Babamın hayatında bilmediğim bir mutsuzluk, ancak yazıya dökerek dayanabileceği bir sır olabilir miydi? Bavulu açar açmaz seyahat çantası kokusunu hatırladım, bazı defterleri tanıdığımı, babamın üstünde öyle fazla durmadan onları bana yıllarca önce göstermiş olduğunu fark ettim. Tek tek elleyip karıştırdığım defterlerin çoğu babamın bizi bırakıp Paris'e gittiği gençlik yıllarında tutulmuştu. Oysa ben, tıpkı biyografilerini okuduğum, sevdiğim yazarlar gibi, babamın benim yaşımdayken ne yazdığını, ne düşündüğünü öğrenmek istiyordum. Kısa zaman içinde böyle bir şeyle karşılaşmayacağımı da anladım. Üstelik bu arada babamın defterlerinin orasında burasında karşılaştığım yazar sesinden huzursuz olmuştum. Bu ses babamın sesi değil diye düşünüyordum; hakiki (authentic) değildi, ya da benim hakiki babam diye bildiğim kişiye ait değildi bu ses. Babamın yazarken babam olamaması gibi huzursuz edici bir şeyden daha ağır bir korku vardı burada: İçimdeki hakiki olamama korkusu, babamın yazılarını iyi bulamama, hatta babamın başka

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

yazarlardan fazla etkilendiğini görme endişemi aşmış, özellikle gençliğimde olduğu gibi, bütün varlığımı, hayatımı, yazma isteğimi ve kendi yazdıklarımı bana sorgulatan bir hakikilik buhranına dönüşüyordu. Roman yazmaya başladığım ilk on yılda bu korkuyu daha derinden hisseder, ona karşı koymakta zorlanır, tıpkı resim yapmaktan vazgeçtiğim gibi, bir gün yenilgiye uğrayıp roman yazmayı da bu endişeyle bırakmaktan bazen korkardım.

Kapayıp kaldırdığım bavulun bende kısa sürede uyandırdığı iki temel duygudan hemen söz ettim: Taşrada olma duygusu ve hakiki olabilme (authenticity) endişesi. Benim bu huzursuz edici duyguları derinlemesine ilk yaşayışım değildi elbette bu. Bu duyguları, bütün genişlikleri, yan sonuçları, sinir başları (nerve endings), iç düğümleri ve çeşit çeşit renkleriyle ben yıllar boyunca okuyup yazarak, kendim masa başında araştırmış, keşfetmiş, derinleştirmiştim. Elbette onları belli belirsiz acılar, keyif kaçırıcı hassasiyetler ve ikide bir hayattan ve kitaplardan bana bulaşan akıl karışıklıkları olarak özellikle gençliğimde pek çok kereler yaşamıştım. Ama taşrada olma duygusunu ve hakikilik endişesini ancak onlar hakkında romanlar, kitaplar yazarak (mesela taşralılık için *Kar*, *İstanbul*; hakikilik endişesi için *Benim Adım Kırmızı* ya da *Kara Kitap*) bütünüyle tanıyabilmiştim. Benim için yazar olmak demek, içimizde taşıdığımız, en fazla taşıdığımızı biraz bildiğimiz gizli yaralarımızın üzerinde durmak, onları sabırla keşfetmek, tanımak, iyice ortaya çıkarmak ve bu yaraları ve acıları yazımızın ve kimliğimizin bilinçle sahiplendiğimiz bir parçası haline getirmektir.

Herkesin bildiği ama bildiğini bilmediği şeylerden söz etmektir yazarlık. Bu bilginin keşfi ve onun geliştirilip paylaşılması okura çok tanıdığı bir dünyada hayret ederek gezinmenin zevklerini verir. Bu zevkleri, bildiğimiz şeylerin bütün gerçekliğiyle yazıya dökülmesindeki hünerden de alırız elbette. Bir odaya kapanıp yıllarca hünerini geliştiren, bir alem kurmaya çalışan yazar işe kendi gizli yaralarından başlarken bilerek ya da bilmeden insanoğluna derin bir güven de göstermiş olur. Başkalarının da bu yaraların bir benzerini taşıdığına, bu yüzden anlaşılacağına, insanların birbirlerine benzediğine duyulan bu güveni hep taşıdım. Bütün gerçek edebiyat, insanların birbirine benzediğine ilişkin çocuksu ve iyimser bir güvene dayanır. Kapanıp yıllarca yazan biri işte böyle bir insanlığa ve merkezi olmayan bir dünyaya seslenmek ister.

Ama babamın bavulundan ve tabii İstanbul'da yaşadığımız hayatın solgun renklerinden anlaşılabileceği gibi, dünyanın bizden uzakta bir merkezi vardı. Bu temel gerçeği yaşamanın verdiği Çehovcu taşra duygusundan, bir diğer yan sonuç olan hakikilik endişesinden (anxiety of authenticity) kitaplarımda çok söz ettim. Dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun bu duygularla yaşadığını, hatta daha ağırları olan eziklik, kendine güvensizlik ve aşağılanma korkularıyla boğuşarak yaşadığını kendimden biliyorum. Evet, insanoğlunun birinci derdi hâlâ, mülksüzlük, yiyeceksizlik, evsizlik… Ama artık televizyonlar, gazeteler bu temel dertleri edebiyattan çok daha çabuk ve kolay bir şekilde anlatıyor bize. Bugün edebiyatın asıl anlatması ve araştırması gereken şey, insanoğlunun temel derdi ise, dışarıda kalmak ve kendini önemsiz hissetme korkuları, bunlara bağlı değersizlik duyguları, bir cemaat olarak yaşanan gurur kırıklıkları, kırılganlıklar, küçümsenme endişeleri, çeşit çeşit öfkeler, alınganlıklar, bitip tükenmeyen aşağılanma hayalleri ve bunların kardeşi milli övünmeler, şişinmeler… Çoğu zaman akıldışı ve aşırı duygusal bir dille dışa vurulan (express) bu hayalleri kendi içimdeki karanlığa her bakışımda anlayabiliyorum. Kendimi kolaylıkla özdeşleştirebildiğim (identify) Batı-dışı dünyada büyük kalabalıkların, toplulukların ve milletlerin aşağılanma endişeleri ve alınganlıkları yüzünden zaman zaman aptallığa varan korkulara kapıldıklarına tanık oluyoruz. Kendimi aynı kolaylıkla özdeşleştirebildiğim Batı dünyasında da Rönesansı, Aydınlanmayı, Modernliği keşfetmiş

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

olmanın ve zenginliğin aşırı gururuyla milletlerin, devletlerin zaman zaman benzer bir aptallığa yaklaşan bir kendini beğenmişliğe kapıldıklarını da biliyorum.

Demek ki, yalnızca babam değil, hepimiz dünyanın bir merkezi olduğu düşüncesini çok fazla önemsiyoruz. Oysa, yazı yazmak için bizi yıllarca bir odaya kapatan şey tam tersi bir güvendir; bir gün yazdıklarımızın okunup anlaşılacağına, çünkü insanların dünyanın her yerinde birbirlerine benzediklerine ilişkin bir inançtır bu. Ama bu, kendimden ve babamın yazdıklarından biliyorum, kenarda olmanın, dışarıda kalmanın öfkesiyle yaralı, dertli (troubled) bir iyimserliktir. Dostoyevski'nin bütün hayatı boyunca Batı'ya karşı hissettiği aşk ve nefret duygularını pek çok kereler kendi içimde de hissettim. Ama ondan asıl öğrendiğim şey, asıl iyimserlik kaynağı, bu büyük yazarın Batı ile aşk ve nefret ilişkisinden yola çıkıp, onların ötesinde kurduğu bambaşka bir alem oldu.

Bu işe hayatını vermiş bütün yazarlar şu gerçeği bilir: masaya oturup yazma nedenlerimizle, yıllarca umutla yaza yaza kurduğumuz dünya, sonunda apayrı yerlere yerleşir. Kederle ya da öfkeyle oturduğumuz masadan o kederin ve öfkenin ötesinde bambaşka bir aleme ulaşırız. Babam da böyle bir aleme ulaşmış olamaz mıydı? Uzun yolculuktan sonra o varılan alem, tıpkı uzun bir deniz yolculuğundan sonra sis aralanırken bütün renkleriyle karşımızda yavaş yavaş beliren bir ada gibi bize bir mucize duygusu verir. Ya da Batılı gezginlerin güneyden gemiyle yaklaştıkları İstanbul'u sabah sisi aralanırken gördüklerinde hissettikleri şeylere benzer bu. Umutla, merakla çıkılan uzun yolculuğun sonunda, orada camileri, minareleri, tek tek evleri, sokakları, tepeleri, köprüleri, yokuşları ile birlikte bütün bir şehir, bütün bir alem vardır. İnsan, tıpkı iyi bir okurun bir kitabın sayfaları içinde kaybolması gibi, karşısına çıkıveren bu yeni alemin içine hemen girip kaybolmak ister. Kenarda, taşrada, dışarıda, öfkeli ya da düpedüz hüzünlü olduğumuz için masaya oturmuş ve bu duyguları unutturan yepyeni bir alem keşfetmişizdir.

Çocukluğumda, gençliğimde hissettiğimin tam tersine benim için artık dünyanın merkezi İstanbul'dur. Neredeyse bütün hayatımı orada geçirdiğim için değil yalnızca, otuz üç yıldır tek tek sokaklarını, köprülerini, insanlarını, köpeklerini, evlerini, camilerini, çeşmelerini, tuhaf kahramanlarını, dükkanlarını, tanıdık kişilerini, karanlık noktalarını, gecelerini ve gündüzlerini kendimi onların hepsiyle özdeşleştirerek anlattığım için. Bir noktadan sonra, hayal ettiğim bu dünya da benim elimden çıkar ve kafamın içinde yaşadığım şehirden daha da gerçek olur. O zaman, bütün o insanlar ve sokaklar, eşyalar ve binalar sanki hep birlikte aralarında konuşmaya, sanki kendi aralarında benim önceden hissedemediğim ilişkiler kurmaya, sanki benim hayalimde ve kitaplarımda değil, kendi kendilerine yaşamaya başlarlar. İğneyle kuyu kazar gibi sabırla hayal ederek kurduğum bu alem bana o zaman her şeyden daha gerçekmiş gibi gelir.

Babam da, belki, yıllarını bu işe vermiş yazarların bu cins mutluluklarını keşfetmiştir, ona önyargılı olmayayım diyordum bavuluna bakarken. Ayrıca, emreden, yasaklayan, ezen, cezalandıran sıradan bir baba olmadığı, beni her zaman özgür bırakıp, bana her zaman aşırı saygı gösterdiği için de ona müteşekkirdim. Pek çok çocukluk ve gençlik arkadaşımın aksine, baba korkusu bilmediğim için hayal gücümün zaman zaman özgürce ya da çocukça çalışabildiğine bazen inanmış, bazen da babam gençliğinde yazar olmak istediği için yazar olabildiğimi içtenlikle düşünmüştüm. Onu hoşgörüyle okumalı, otel odalarında yazdıklarını anlamalıydım.

Babamın bıraktığı yerde günlerdir hâlâ duran bavulu bu iyimser düşüncelerle açtım ve bazı defterleri, bazı sayfaları bütün irademi kullanarak okudum. Babam ne mi yazmıştı? Paris otellerinden görüntüler hatırlıyorum, bazı şiirler, bazı paradokslar, akıl yürütmeler… Bir trafik kazasından sonra başından geçenleri zar zor hatırlayan, zorlansa da fazla-

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

sını hatırlamak istemeyen biri gibi hissediyorum kendimi şimdi. Çocukluğumda annem ile babam bir kavganın eşiğine geldiklerinde, yani o ölümcül sessizliklerden biri başladığında babam havayı değiştirmek için hemen radyoyu açar, müzik bize olup biteni daha çabuk unutturdu.

Ben de benzeri bir müzik işlevi görecek ve sevilecek bir-iki söz ile konuyu değiştireyim! Bildiğiniz gibi, biz yazarlara en çok sorulan, en çok sevilen soru şudur: neden yazıyorsunuz? İçimden geldiği için yazıyorum! Başkaları gibi normal bir iş yapamadığım için yazıyorum. Benim yazdığım gibi kitaplar yazılsın da okuyayım diye yazıyorum. Hepinize, herkese çok çok kızdığım için yazıyorum. Bir odada bütün gün oturup yazmak çok hoşuma gittiği için yazıyorum. Onu ancak değiştirerek gerçekliğe katlanabildiğim için yazıyorum. Ben, ötekiler, hepimiz, bizler İstanbul'da, Türkiye'de nasıl bir hayat yaşadık, yaşıyoruz, bütün dünya bilsin diye yazıyorum. Kağıdın, kalemin, mürekkebin kokusunu sevdiğim için yazıyorum. Edebiyata, roman sanatına her şeyden çok inandığım için yazıyorum. Bir alışkanlık ve tutku olduğu için yazıyorum. Unutulmaktan korktuğum için yazıyorum. Getirdiği ün ve ilgiden hoşlandığım için yazıyorum. Yalnız kalmak için yazıyorum. Hepinize, herkese neden o kadar çok çok kızdığımı belki anlarım diye yazıyorum. Okunmaktan hoşlandığım için yazıyorum. Bir kere başladığım şu romanı, bu yazıyı, şu sayfayı artık bitireyim diye yazıyorum. Herkes benden bunu bekliyor diye yazıyorum. Kütüphanelerin ölümsüzlüğüne ve kitaplarımın raflarda duruşuna çocukça inandığım için yazıyorum. Hayat, dünya, her şey inanılmayacak kadar güzel ve şaşırtıcı olduğu için yazıyorum. Hayatın bütün bu güzelliğini ve zenginliğini kelimelere geçirmek zevkli olduğu için yazıyorum. Hikâye anlatmak için değil, hikâye kurmak için yazıyorum. Hep gidilecek bir yer varmış ve oraya —tıpkı bir rüyadaki gibi— bir türlü gidemiyormuşum duygusundan kurtulmak için yazıyorum. Bir türlü mutlu olamadığım için yazıyorum. Mutlu olmak için yazıyorum.

Yazıhaneme gelip bavulu bırakışından bir hafta sonra, babam, her zamanki gibi elinde bir paket çikolata (kırk sekiz yaşında olduğumu unutuyordu) beni gene ziyaret etti. Her zamanki gibi gene hayattan, siyasetten ve aile dedikodularından söz edip gülüştük. Bir ara babamın gözü bavulu bıraktığı köşeye takıldı ve onu oradan alıp kaldırdığımı anladı. Göz göze geldik. Sıkıcı, utandırıcı bir sessizlik oldu. Ona bavulu açıp içindekileri okumaya çalıştığımı söylemedim, gözlerimi kaçırdım. Ama o anladı. Ben de onun anladığını anladım. O da benim onun anladığını anladığımı anladı. Bu anlayışlar da birkaç saniye içinde ne kadar uzarsa ancak o kadar uzadı. Çünkü babam kendine güvenen, rahat ve mutlu bir insandı: her zamanki gibi gülüverdi. Ve evden çıkıp giderken bana her zaman söylediği tatlı ve yüreklendirici sözleri bir baba gibi yine tekrarladı.

Her zamanki gibi babamın mutluluğunu, dertsiz, tasasız halini kıskanarak arkasından baktım. Ama o gün içimde utanç verici bir mutluluk kıpırtısı da dolaşmıştı, hatırlıyorum. Belki onun kadar rahat değilim, onun gibi tasasız ve mutlu bir hayat sürmedim, ama yazının hakkını verdim duygusu, anladınız… Bunu babama karşı duyduğum için utanıyordum. Üstelik babam, benim hayatımın ezici merkezi de olmamış, beni özgür bırakmıştı. Bütün bunlar bize yazmanın ve edebiyatın, hayatımızın merkezindeki bir eksiklik ile, mutluluk ve suçluluk duygularıyla derinden bağlı olduğunu hatırlatmalı.

Ama hikâyemin bana daha da derin bir suçluluk duydurtan bir simetrisi, o gün hemen hatırladığım bir diğer yarısı var. Babamın bavulunu bana bırakmasından yirmi üç yıl önce, yirmi iki yaşımdayken her şeyi bırakıp romancı olmaya karar vermiş, kendimi bir odaya kapatmış, dört yıl sonra ilk romanım *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı bitirmiş ve henüz yayımlanmamış kitabın daktilo edilmiş bir kopyasını okusun ve bana düşüncesini

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press

söylesin diye titreyen ellerle babama vermiştim. Yalnız zevkine ve zekasına güvendiğim için değil, annemin aksine, babam yazar olmama karşı çıkmadığı için de onun onayını almak benim için önemliydi. O sırada babam bizimle değildi, uzaktaydı. Dönüşünü sabırsızlıkla bekledim. İki hafta sonra gelince kapıyı ona koşarak açtım. Babam hiçbir şey söylemedi, ama bana hemen öyle bir sarıldı ki kitabımı çok sevdiğini anladım. Bir süre, aşırı duygusallık anlarında ortaya çıkan bir çeşit beceriksizlik (clumsiness) ve sessizlik buhranına kapıldık. Sonra biraz rahatlayıp konuşmaya başlayınca, babam, bana ya da ilk kitabıma olan güvenini aşırı heyecanlı ve abartılı bir dille ifade etti ve bugün büyük bir mutlulukla kabul ettiğim bu ödülü bir gün alacağımı öylesine söyleyiverdi.

Bu sözü ona inanmaktan ya da bu ödülü bir hedef olarak göstermekten çok, oğlunu desteklemek, yüreklendirmek için ona "bir gün paşa olacaksın!" diyen bir Türk babası gibi söylemişti. Yıllarca da beni her görüşünde cesaretlendirmek için bu sözü tekrarladı durdu.

Babam 2002 yılı Aralık ayında öldü.

İsveç Akademisi'nin bana bu büyük ödülü, bu şerefi veren değerli üyeleri, değerli konuklar, bugün babam aramızda olsun çok isterdim.

https://doi.org/10.1632/pmla.2007.122.3.796 Published online by Cambridge University Press